

ANDREU NIN, NI A SALAMANCA NI A BERLÍN

Els papers del segrest i la mort

¿Qui va assassinar Andreu Nin? La publicació, per primera vegada, dels interrogatoris policials realitzats primer a la comissaria d'Atocha, Madrid, i posteriorment al poble d'Alcalá de Henares, per presumptes agents de l'ordre republicà, aporten una mica més de llum sobre un dels aspectes més foscos de la història del comunisme a Catalunya. Aquest és el relat de les seves últimes hores. El retrat d'un crim polític.

Josep Solervicens

La tenacitat d'un grup d'antics poumistes (de militants del POUM) que no volien resistir-se al fet que el seu partit i qui en fou secretari polític durant la guerra civil —Andreu Nin— passessin per traïdors, per agents secrets dels nazis i de Franco, ha permès la recuperació de les darreres declaracions d'Andreu Nin, dies abans de ser assassinat.

¿Qui va assassinar Andreu Nin? La pregunta encara no té resposta, tot i que sigui previsible. En tot cas, el fàcil accés als aproximadament mil quatre-cents folis que conté el procés judicial emprès contra el POUM, permet reconstruir molt millor la pel·lícula dels fets, les darreres hores d'Andreu Nin en vida.

La documentació, entre la qual hi ha les quatre darreres declaracions d'Andreu Nin, que ara presenta *EL TEMPS*, va estar durant molt temps en una caixa forta de la Fiscalia General de l'Estat i, finalment, ha passat a l'Arxiu Històric Nacional de Madrid, a la secció anomenada «Causa General». Va ser allà on la descobrí Víctor Alba, antic militant del POUM, periodista, assagista i estudiós d'alguns aspectes del marxisme a Catalunya.

Tot i això, perquè aquests textos hagin pogut arribar a Barcelona, un grup d'antics militants del POUM han hagut de cotitzar 1.000 ptes. al mes fins que han aconseguit pagar les despeses que costava la microfilmació dels vora 1.400 folis del procés i dels dos plec de fotocòpies del microfilm. Un d'aquests plec és a la casa sitgetana de Víctor Alba, qui pensa fer-ne un llibre sobre el procés. Encara que, perquè aquest pugui arribar a publicar-se, els vells poumistes hagin de continuar cotitzant, amb una actitud tan obstinada com insòlita en els nostres dies.

L'altre plec de fotocòpies ha estat donat, recentment, a la Sala Maurín-Nin del Centre d'Estudis Històrics Internacionals de la Universitat de Barcelona. La informació de què es dispo-

Víctor Alba, historiador i antic militant del POUM, prepara en l'actualitat un llibre sobre el procés i la mort de Nin.

Nin, conseller de Justícia, rep un taló —donatiu dels afavorits pel sorteig de la Ciutat Universitària.

sava fins ara sobre el procés eren els diaris de l'època, els testimonis personals dels fets —singularment els dos llibres de Julián Gorkin— i, és clar, la sentència del procés. El descobriment de Víctor Alba servirà, doncs, per a il·luminar un dels aspectes més foscos de la guerra civil.

Els documents que aquí es presenten permeten de resseguir tot el camí que va des de la detenció de Nin —el setze de juny de 1936— fins a la seva probable mort. El disset de juny arriba a Madrid i és destinat a la prevenció d'Atocha, però el comissari no creu que aquest sigui el lloc més *escaient* per a retenir-lo (*Declaració 1*). Unes hores més tard se li assigna un altre lloc, un hotel d'Alcalá de Henares que havia estat utilitzat per la Brigada de Tancs (*Declaració 2*), on no arriba, però, fins al 22 de juny. És abans, a Madrid, on fa les quatre misterioses declaracions davant la policia.

En tot cas, i segons aquesta documentació, Nin sempre es va defensar de les acusacions que li retreien presumptes col·laboracions amb nazis i franquistes. De fet, la sentència que tanca tot el procés contra el POUM reconeix clarament el caràcter antifeixista dels acusats.

La primera declaració, la fa el 18 de juny a un quart de tres. Nin es defensa dels càrrecs i proves que li presenten i cita una entrevista mantinguda amb Josep Tarradellas. La segona correspon al 19 de juny, insisteix que no va tenir cap tipus de relació amb Franco i explica els fets de maig. La tercera consta que és del 18 de juny, però molt probablement la va fer el dia 20. La quarta i última és molt més llarga,

la va fer el 21 de juny i, segons Víctor Alba, segueix el model d'interrogatori soviètic en el qual l'acusat explica —o escriu— la seva vida.

La resta de textos que es presenten confirmen que Andreu Nin va ser traslladat a Alcalá, i que allà uns desconeguts vestits de militars el van raptar *alliberar* cap a les onze del vespre del 22 de juny. La versió del comissari ens diu que els alliberadors eren nazis i que, presumptament, volien protegir el seu col·laborador. Les declaracions dels policies afegeixen que van sentir

com els suposats nazis saludaven Nin amb un «¡Hola Companero!».

La sentència que tanca el procés contra el POUM se signa el 29 d'octubre de 1938, i en ella es condemna els membres del comitè executiu del POUM a quinze anys de presó, però en cap lloc no hi figura el nom d'Andreu Nin, ni al sumari ni a la sentència. La raó és clara: oficialment, ningú no l'havia detingut. Tot i així, els acusats van posar entre ells una cadira amb el retrat de Nin i un ram de roses. El fiscal ordenà que es retiressin les roses, però el retrat hi va quedar.

Segons Víctor Alba, només la sentència del procés està escrita en paper de carta. La resta és paper molt dolent, i si a això, hi afegim que la cinta que van fer servir estava en molt mal estat, és gairebé segur que d'ací dos o tres anys els originals del procés seran il·legibles. Les fotocòpies del microfilm no són il·legibles, però sí que presenten les dificultats d'aquest tipus de reproducció gràfica.

Víctor Alba adverteix que una part important de la història de la guerra civil i de la història del moviment obrer és encara als arxius soviètics. A pesar de tot, ni els mateixos arxivers soviètics tenen accés a aquests documents. Queda demostrat, doncs, que en contra de les pintades que omplien, per recomanació del PSUC, molts carrers de Barcelona i Madrid, Nin no es trobava «ni a Salamanca ni a Berlín». □

La primera comunió.